HVA HANDLER DET OM?!

VISSTE DU AT...

...måten internasjonal handel er organisert påvirker hverdagen til stort sett alle mennesker? Regler for handel styrer hvilke varer man har tilgang på, varenes innhold, hvordan de produseres, samt om de fortolles eller subsidieres. I denne brosjyren får du vite hvordan internasjonal handel er organisert, og hva dette har å si for mennesker og miljø.

HVORDAN JOBBER SPIRE MED HANDELSPOLITIKK?

Spire jobber med å bekjempe gapet mellom rike og fattige land og for å ta vare på miljøet for framtidige generasjoner. Vi setter fokus på strukturene i internasjonal handel: handelsavtaler, institusjoner og regulerende organer.

I dag forhandles handelspolitikk ofte frem i hemmelighet. Mange avtaler legger føringer for hvordan handelen skal organiseres, som det i sin tid er vanskelig å gjøre om gjennom politiske vedtak. Med andre ord, ved et politisk skifte, kan man ikke gå tilbake på den politikken som ble vedtatt av sine forgjengere. Dette er udemokratisk løsning og gir folks stemmeseddel mindre verdi.

Spire mener utviklingen innenfor de globale handelsavtalene går i feil retning. Handel fremstilles ofte som et mål i seg selv, ikke som et verktøy for å oppnå andre viktige mål for samfunnet. Deler av næringslivet og store selskaper belønnes på bekostning av majoriteten. Spire mener handel skal være et middel for å skape sosial utvikling, rettferdig fordeling av ressurser, økt demokrati, utrydde fattigdom og sikre en bærekraftig framtid.

INTERNASJONAL HANDEL

- Hvordan er den organisert?

Internasjonal handel er i hovedsak regulert gjennom Verdens Handelsorganisasjon (WTO), en mellomstatlig organisasjon med 160 medlemsland. WTO følger opp WTO-avtalen, hvis mål er å redusere hindringer for verdenshandelen, som f.eks. tollbarrierer. Medlemslandene kommer imidlertid ikke alltid til enighet gjennom WTO-systemet, og de seneste årene har forhandlinger i WTO stagnert. Som en konsekvens forekommer det oftere i dag alternative måter å håndtere internasjonal handel.

Ett eksempel er store regionale handelsavtaler som TTIP, TISA og CETA. Disse regulerer – i motsetning til WTO – ikke bare hvordan internasjonal handel skal foregå, men sier også at nasjonale regelverk og standarder, som arbeidslivsbestemmelser og miljøreguleringer, må samordnes mellom landene avtalen gjelder. «Samordning» betyr som regel at man tar utgangspunkt i regelverket som skaper minst utfordringer for handel. Resultatet blir mindre beskyttelse for befolkning og miljø.

Et annet eksempel er såkalte bilaterale investeringsavtaler (BITs). Disse inngås som regel mellom to land. BITs legger rammer for forholdet mellom en stat og investorer fra en annen stat. Hensikten er å redusere risikoen for investorene. Innenfor BITs er spesielt investor-stat-tvisteløsningsmekanismen (ISDS) problematisk. ISDS gir utenlandske investorer mulighet til å saksøke stater utenfor det nasjonale rettssystemet, i internasjonale tribunal, dersom det blir innført reguleringer som kan føre til tap av forventet profitt for selskapet. Et slikt søksmål legger ikke nasjonalt regelverk til grunn, men lar innholdet i handelsavtalen være en bestemmelse

på plikter og rettigheter. BITs begrenser staters rett til å regulere miljø- og arbeidsforhold, og undergraver dermed nasjonal suverenitet, rettssystem og demokrati.

Spire mener at disse to formene for handelsavtaler – regionale avtaler og BITs – ikke er en god løsning. De favoriserer rike land, ekskluderer mange andre land, og beskytter investorer mer enn innbyggere. Stater bør ikke bare ta hensyn til utenlandsk kapital, men må ha både rett og plikt til å nedsette de lovene og reglene de mener er best for befolkning og miljø.

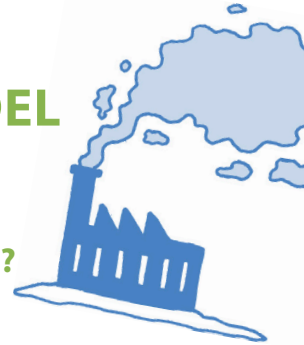

INTERNASJONAL HANDEL OG KLIMA

- Hvordan påvirker handel klimaet?

Norge og andre rike land har et høyt forbruk av naturressurser per person, både på grunn av livsstil og kosthold. All produksjon av varer har konsekvenser for miljøet, grunnet bruk av ressurser og produksjon av avfall og utslipp. I tillegg kommer transporten.

Utslipp fra internasjonal skipsfart og flytransport vil kunne stå for nesten 40 % av totale globale CO2-utslipp innen 2050. Dette er en konsekvens av en verdenshandel der varer bytter hender raskere og hyppigere enn noensinne, og der varenes verdikjeder er lange og uoversiktlige – da komponentene som brukes til å ferdigstille et produkt ofte kommer fra flere ulike land.

Internasjonal transport er den eneste store sektoren som ikke er regulert gjennom klimaavtalen fra Paris i 2015. Mangel på regulering gjør de lange reiseveiene mellom leverandør, produsent og forbruker lønnsomme, siden transporten foregår uten at noen må betale for utslippene som skapes på veien. Forskere sier at alle sektorer må gjennomgå utslippsreduksjoner for å stoppe klimaendringene. Internasjonal handel må derfor organiseres annerledes slik at miljøkonsekvensene internasjonal transport fører med seg blir kompensert.

Spire mener at Norge må jobbe for en internasjonal avgift på CO2, slik at miljøkostnader inkluderes i prisen på et produkt. Myndighetene må kreve åpenhet om verdikjeder, slik at forbrukere og produsenter kan gjøre informerte valg. Reglene i internasjonal handel må gi rom for politikere til å legge til rette for at større deler av produksjonskjeden kan skje i et land eller dets nærområde, slik at utslipp fra transport blir redusert.

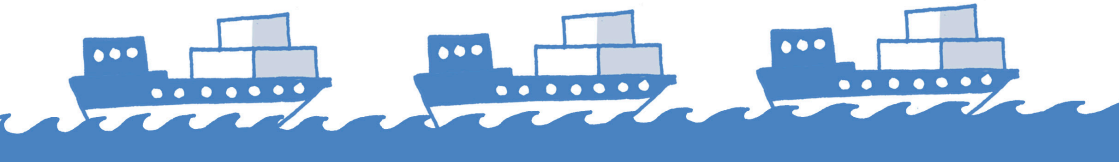

INTERNASJONAL HANDEL OG MATSIKKERHET

- Har man rett til å beskytte egen matproduksjon?

Innenfor WTO anses toll på importerte landbruksvarer og subsidier til bønder som hindrende for internasjonal handel, siden det påvirker den frie flyten av varer. Likevel er det 39 av WTOs medlemsland som har lov til å beskytte egen matproduksjon. Disse er i hovedsak rike land som har dratt store fordeler av slik beskyttelse under oppbyggingen av sitt landbruk. De fleste land i Sør får ikke lov å beskytte sin produksjon. Lokale bønder blir derfor ofte utkonkurrert av billige, subsidierte, matvarer fra utlandet. Dermed er det vanskelig å bygge opp et bærekraftig landbruk, og landene forblir avhengige av å importere en stor del av sin mat.

De globale matvareprisene svinger kraftig, blant annet på grunn av spekulering i matpriser, økt etterspørsel etter landbruksvarer til produksjon av biodrivstoff, og klimaendringer som fører til feilslåtte avlinger. Dette så vi blant annet under matvarekrisen 2007-2008, da matprisene skjøt i været. Siden mange av verdens fattigste land er avhengige av importert mat, klarte de ikke å konkurrere mot mer pengesterke aktører, og mange mennesker sultet.

Spire mener at mat først og fremst er en rettighet - ikke en handelsvare. Land må derfor ha både rett og plikt til å skape en bærekraftig matproduksjon for å sikre matforsyning. Det må gis rom i handelspolitikken for å beskytte sitt landbruk mot billige matvarer fra utlandet, slik at landbruksnæringen får levedyktige vilkår, og at land selv får bestemme i hvilken grad de ønsker å subsidiere matproduksjon. Direkte og indirekte eksportsubsidier som ødelegger for lokal produksjon i andre land, kan derimot ikke være lov.

INTERNASJONAL HANDEL OG LANDRAN

- Hvem eier jorda?

Landran er hva som skjer når lokalsamfunn mister tilgang på land uten tilstrekkelig samtykke, konsultasjon og kompensasjon. Dette er et økende problem i utviklingsland. I praksis blir det gjort ved at internasjonale investorer benytter muligheten de får gjennom internasjonale handelsavtaler til å leie eller kjøpe opp landområder. Et eksempel kan være en plantasje for produksjon av biodrivstoff. De som allerede bor på og bruker jorda har ofte manglende informasjon om områdets økonomiske verdi, og liten mulighet til å gå imot internasjonale investorer eller myndigheter. I bytte mot at landet bytter eier får lokalbefolkningen som regel lovnad om lønnet arbeid, kompensasjon og økonomisk utvikling. Ofte er dette løfter som ikke oppfylles. Hvis plantasjen ikke er lønnsom, kan den bli lagt ned. Investoren forlater da lokalsamfunnet med et endret landskap, høyere arbeidsledighet, og begrenset mulighet til å livnære seg.

Spire mener at det er mulig å utføre internasjonal handel og investeringer uten at en part blir gjort skadelidende. Derfor vil vi ha full åpenhet om internasjonale direkteinvesteringer og at matsikkerhet og sysselsetting må gå foran myndigheters ønske om å tiltrekke seg utenlandske investorer. Det er i tillegg viktig at alle selskaper og prosjekter forplikter seg til at investeringer følger prinsippet om frivillig og informert samtykke fra lokalbefolkningen.

OM SPIRE:

Spire er en organisasjon for unge voksne i alderen 18-30, som jobber for en bærekraftig og rettferdig fordeling av verdens ressurser. Gjennom politisk påvirkning utfordrer vi strukturene som hindrer bærekraftig utvikling, og gjennom kunnskap gir vi unge handlingsalternativer, slik at de selv kan bidra til en bedre verden. Med kunnskap og engasjement skaper vi politisk endring. Vi arbeider både nasjonalt og internasjonalt, og samarbeider med organisasjoner i det globale Sør.

Det koster kun 50 kroner i året å være medlem, og med dette gir du oss større politisk tyngde og gjennomslagskraft.

Send SMS med kodeord <Spire inneværende år> og <din epostadresse> til 2434 (kr 50,-). Eksempel: <Spire 2017 navn@epost.no>

Er du over 30 år kan du bli fastgiver.

Tekstforfattere: Bjørnar Berntsen, Hege Skarrud, Thorstein Sjursen, Tori Loven Kirkebø
Design og layout: Jenny Jordahl/Differ Media
Utgitt: Spire 2017

Laget med støtte fra Norad

SPIRE